

مقاله پژوهشی

تأثیر ارزش‌های فرهنگی بر گرایش به رفتارهای نوع دوستانه دانش‌آموزان متوسطه شهرستان جویبار^۱

مجید کریمی^۲، حیدر جانعلی‌زاده^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۲۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۲۸

چکیده

نوع دوستی، کنشی اجتماعی است که جاری و ساری بودن آن نشان از پیوند اجتماعی دارد و به دوام نظم اجتماعی، پیشگیری، کنترل و درمان مسائل اجتماعی و نیز توسعه و تعالی فضایل اخلاقی کمک حیاتی می‌نماید. بنابراین، شیوع چنین ارزش مهمی در میان اقشار اجتماعی، خاصه دانش‌آموزان، اساسی وثمربخش است. گرایش به نوع دوستی در میان دانش‌آموزان چقدر شیوع دارد؟ و این مهم، متأثر از چه نوع ارزش‌های فرهنگی است؟ پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر ارزش‌های فرهنگی فردگرایانه و جمع‌گرایانه بر گرایش به رفتارهای نوع دوستانه ۱۷۳۶ دانش‌آموز پسر متوسطه شهرستان جویبار انجام شد. با استفاده از فرمول کوکران و شیوه نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای، ۳۲۰ نفر از دانش‌آموزان انتخاب شدند و با بکارگیری پرسشنامه‌های استاندارد کارلو و راندال (۲۰۰۳) برای سنجش گرایش به نوع دوستی این دانش‌آموزان و سیواداس و همکاران (۲۰۰۸) جهت سنجش ارزش‌های فرهنگی فردگرایانه و جمع‌گرایانه آنها، داده‌های مورد نظر جمع‌آوری شدند. یافته‌های بدست آمده نشان داد: ارزش‌های فرهنگی دو قطب متضاد نبوده و شاهد اختلاط ارزش‌های فرهنگی فردگرایانه و جمع‌گرایانه با افزایش نسبی فردگرایی هستیم. نتایج تحلیل رگرسیون نیز، حاکی از آن است میان متغیرهای ارزش‌های فرهنگی، متغیر ارزش‌های فرهنگی فردگرایانه تأثیری بر گرایش به رفتارهای نوع دوستانه این دانش‌آموزان ندارد، اما ارزش‌های فرهنگی جمع‌گرایانه بر گرایش به رفتارهای نوع دوستانه و ابعاد رفتارهای نوع دوستانه (متابعت آمیز، موقعیت بحرانی، هیجانی و ناشناس) این دانش‌آموزان تأثیر مثبت داشته است.

واژگان کلیدی: گرایش به رفتارهای نوع دوستانه، ارزش‌های فرهنگی فردگرایانه و جمع‌گرایانه، دانش‌آموزان

طبقه‌بندی موضوعی: D64, Z13, O18, I21

۱. doi مقاله: 10.22051/IJOSED.2024.46227.1034

۲. کارشناسی ارشد، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران. نویسنده مسئول.

Email: karimi.umz@gmail.com

۳. دانشیار، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران. بابلسر، ایران. Email: hjc@umz.ac.ir

مقدمه

یکی از اهداف استراتژیک نظام‌های تعلیم و تربیت، پرورش انسان‌هایی موفق در زندگی و جامعه است. از زوایای مختلفی می‌توان به موفقیت در زندگی نگریست و آن را ارزیابی و تعریف نمود. یکی از این ابعاد نوع‌دوستی است. به نظر برخی از صاحب نظران، انسان‌های موفق در زندگی، کسانی هستند که دارای ویژگی‌ها و خصائل انسانی از جمله غم‌خواری و دلسوز دیگران بودن، مهربانی با خود و اطرافیان هستند و جهت حفظ سلامت جسم و روان خود و اعضای خانواده و جامعه کوشش زیادی به عمل می‌آورند (نصیری، ۱۳۹۱: ۲). مضاف بر این، نوع‌دوستی پیش نیاز جامعه‌ای منسجم است. وجود ارتباطات و کنش متقابل بین انسانها، یکی از شروط لازم برای انسجام جامعه و همبستگی آن است. نوع مطلوب و ایده‌آل و تام این ارتباط و کنش متقابل آن است که توأم با عواطف، پویایی، نوع‌دوستی و همدلی و پایداری باشد. انسانها در دوران کودکی، نوجوانی، جوانی و کهنسالی نیاز به مراقبت دارند. هر انسانی در زندگی گرفتار موقعیت‌هایی می‌شود که نیازمند نوع‌دوستی و کمک دیگران است و تنها با حمایت و همدلی انسان‌های دیگر می‌تواند به حالت طبیعی و عادی زندگی برگردد. نتایج بعضی از پژوهشات نشان می‌دهد نوع‌دوستی در برخی از جوامع در حال تغییر است. یکی از محیط‌هایی که بر نوع‌دوستی تأثیرگذار است و باعث کاهش نوع‌دوستی می‌شود، جامعه شهری است که نوع‌دوستی در این محیط‌ها در حال کاهش است (رفیع پور، ۱۳۷۸: ۹۶).

نوع‌دوستی یکی از متغیرهای موثر بر میزان نظم و انسجام در جامعه است. گرایش به رفتارهای نوع دوستانه مفهومی است که به وسیله آن می‌توان به میزان نظم و همبستگی جوامع پی برد؛ با افزایش نوع‌دوستی نظم و همبستگی جوامع افزایش می‌یابد. از بعد آسیب شناختی، بی تفاوتی یک بیماری اجتماعی است؛ و در برابر آن، هرنوع توجه اجتماعی و نوع‌دوستی در جامعه، نشان از پویایی و سلامت اجتماعی دارد (گلچین و دیگران، ۱۳۹۵: ۸۸). رفتارهای نوع‌دوستانه شامل پاسخ مثبت به رفاه و نیازهای دیگران می‌باشد و هدف آن‌ها کمک به اطرافیان است که باعث نفع رساندن به دیگران می‌شود.

آگوست کنت، نوع‌دوستی را شالوده زندگی اجتماعی می‌داند. امیل دورکیم، نوع‌دوستی را مبنای اساسی زندگی اجتماعی می‌داند. از نظر سی رایت میلز یکی از مهم ترین مسائل اجتماعی جوامع امروزی، کاهش احساس نوع‌دوستی است. به همین علت موضوع نوع‌دوستی و بررسی راه‌های افزایش آن در ارتباطات اجتماعی خیلی مورد توجه است (احمدی، ۱۳۸۸: ۸۸). کنش‌های نوع‌دوستانه اعمالی هستند که هدف آنها بهبود شرایط دریافت کننده کمک می‌باشد و انگیزه کسی که چنین کارهایی انجام می‌دهد تعهدات حرفه‌ای نیست، همچنین کسانی که دریافت کننده کمک هستند، سازمان‌ها نیستند بلکه، یک انسان است. از نظر متخصصان فرهنگی-اجتماعی، رشد شناختی اعضای جامعه از طریق تجارب اجتماعی، متأثر از فرهنگ یک کشور است و هر فرآیند شناختی وابسته به زمینه و بافت اجتماعی- فرهنگی است و به وسیله ارتباطات و تعاملات بین فردی ایجاد و درونی می‌شود (کوروش نیا، ۱۳۹۰: ۱۰۹).

بدون شک رشد شهرنشینی، پیچیده شدن مناسبات اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی با مناسبات سرمایه‌داری جدید، رشد فناوری‌های ارتباطی، گسترش امکان انتخاب‌های فردی، ظهور دولت مدرن و گسیختگی اجتماعات ایالتی و طایفگی، از جمله تحولات عینی هستند که ظهور فردگرایی جدید را پدید

آورده‌اند. کالبد فضای شهری محوریت و انسجام فضای زندگی سنتی را از او گرفته است؛ مأمّن و پناهگاهی برای لحظات تنهایی او فراهم نمی‌کند. اگرچه فضاهای متنوعی برای سرگرمی و تفریح او فراهم می‌کند، اما شادی ناشی از این امکانات به هیچ روی با حس توأم با امنیت و معنای فرد توأم و همراه نیست. فرد گسیخته و رها شده در مناسبات جدید ناملازمات بسیار و ناسازه‌های متنوع نیز دارد. مناسبات جدید موجب گسیختگی فرد از علایق سنتی و بهره‌مندی از امکانات متنوع گزینش در مناسبات سرمایه‌داری جدید می‌شود. این امکان خود الزاماً موجب خرسندی نیست چرا که ممکن است این امکانات متنوع انتخاب با انسداد فضاهای عینی عمل همراه باشند، چنانکه در جوامع در حال توسعه چنین نیز است. بنابراین افزایش قدرت انتخاب، تنها بازتولید کننده عقده ناکامی است. الگویی که مستمراً از طریق چشم و هم‌چشمی‌ها و رقابت‌های بی‌پایان، فشاری عسرت بار بر ساختار روانی او در زندگی روزمره تحمیل می‌کند. در مورد جامعه ما، چون جامعه در حال تغییر از سنت به مدرنیته است؛ در رفتارهای افراد تغییراتی بوجود آمده که یکی از آن‌ها، عبور از ویژگی‌های سنتی و تحقق فردگرایی افراد می‌باشد (فاضلی، ۱۳۸۳: ۳۴). در جامعه جدید برای کاهش و یا از میان برداشتن تعارضات میان فرد و جمع و دستیابی به حد بهینه‌ای از اجماع اجتماعی، نهادهای فرهنگی آموزشی و رسانه‌ای، نقش برجسته‌ای دارند؛ به ویژه نظام آموزشی که اساساً نهاد اصلی جامعه‌پذیری، تحکیم و تقویت وفاق اجتماعی و مهمترین زمینه برای گسترش فرهنگ علمی و عقلانیت جمعی به حساب می‌آید. نظریه‌پردازانی مانند گیدنز^۱ (۱۹۸۷)، هابرماس^۲ (۱۹۸۹)، لیوتار^۳ (۱۹۹۳) تعامل و تقابل در سطح جامعه جهانی و جوامع محلی را بر پایه دانش اطلاعات، گردش اطلاعات و میزان دسترسی و استفاده از آن توصیف و تحلیل کردند. یکی از ویژگی‌های جوامع مدرن، غلبه و افزایش ارزش‌های فرهنگی فردگرایانه نسبت به ارزش‌های فرهنگی جمع‌گرایانه است. فردگرایی می‌تواند اثرات مثبت و منفی داشته باشد. فردگرایی مثبت توجه به استقلال فردی و مسئولیت‌پذیری در جهت منافع فردی و جمعی به صورت خلاق و سازنده است. اما اگر این فردگرایی جنبه افراطی پیدا کند و خودخواهی منجر به برآوردن نیاز و منافع شخصی به هر وسیله و حتی در تعارض و حذف دیگران باشد، از نوع منفی بوده که مانع رشد و توسعه جوامع خواهد بود. در پژوهش (بالاخانی عیسی لو، ۱۳۹۵)، نتایج نشان می‌دهد که پای‌بندی افراد به ارزش‌های خانواده در حد متوسط و توزیع آن به سمت قطب فردگرایی است. همچنین، فردگرایی در زنان، جوانان و افراد تحصیل کرده بیشتر است.

فردگرایی منفی می‌تواند باعث تضعیف نهاد خانواده شود، فرزندان برای نظرات والدین اهمیت کمتری قائل شوند، ارزش‌های جدیدی ایجاد و انواع جدیدی از گذران اوقات فراغت به منصف ظهور برسد که در بعضی موارد با ملاحظات خانوادگی در تعارض باشد (معیدفر و صبوری، ۱۳۸۹: ۹۴). در سطح جامعه بعضی از انواع فردگرایی که صورت خودخواهانه پیدا می‌کند می‌تواند برای توسعه مانعی بوجود آورد؛ چون مانع تعاون، همکاری و مشارکت اجتماعی می‌شود. بعضی از پژوهش‌ها نشان می‌دهد میزان فردگرایی خودخواهانه در بین دانش‌آموزان و

1. Anthony Giddens
2. Jürgen Habermas
3. Jean-François Lyotard

دانشجویان از متوسط تا کمی فردگرا می‌باشد. حدود ۵/۰ از واریانس فردگرایی خودخواهانه را متغیرهای احساس بی‌عدالتی نسبی، میزان رضایت، تجمل‌گرایی، سن و نحوه جامعه‌پذیری در خانواده تبیین می‌کنند (نوروزی، ۱۳۸۷: ۱۶۰). اکثر دانش‌آموزان حاشیه شهر کنش‌های فردگرایانه از خود نشان می‌دهند و بیشتر، منافع شخصی خود را دنبال می‌کنند. چنین رفتارهایی می‌تواند باعث کاهش ارتباطات اجتماعی و بروز انواع آسیب‌های اجتماعی در بین دانش‌آموزان شود (درستکار احمدی، ۱۳۹۸). چلبی معتقد است فردگرایی خودخواهانه شرایط را برای افزایش ناهنجاری اجتماعی ایجاد می‌کند (چلبی، ۱۳۸۵: ۲۸۶).

در موقعیت‌های مختلف، منافع فردی و جمعی افراد باهم در تعارض قرار می‌گیرند، و افراد در چنین شرایطی، باید علاوه بر هویت و شخصیت خود، منافع و ارزش‌های دیگران را هم مدنظر قرار دهند (یعقوبی و محمدی، ۱۴۰۰: ۱۹). بنابراین مسئله فردگرایی، خودخواهی و انزوا، اخلاق در توسعه و نظم اجتماعی است (رضایی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۱۹). فردگرایی منجر به شکنندگی و ناپایداری روابط اجتماعی شده و در پی آن، کنش‌گران (اعضای جامعه) از هم فاصله گرفته و در نتیجه همگرایی و اعتماد متقابل بین آنها را به شدت کاهش می‌دهد (اجتهادی، ۱۳۸۶: ۹). با توجه به وابستگی انسانها در جامعه بشری به یکدیگر، هر درد و رنجی برای اعضای جامعه مستقیم یا غیرمستقیم بر زندگی افراد دیگر تأثیر دارد. در چنین حالتی، نوع‌دوستی اهمیت بیشتری می‌یابد و می‌تواند اثرات اجتماعی مثبت و مفیدی را به همراه داشته باشد. افراد نوع‌دوست کسانی هستند که منافع دیگران را بر منافع خود مقدم داشته و دارای ویژگی‌های حس وظیفه نسبت به دیگران هستند. انگیزه نوع‌دوستی دغدغه دیگران داشتن است. رفتارهای مطلوب اجتماعی نوجوانان بدون تأثیرات محیطی رشد پیدا نمی‌کند زیرا، بخشی از یک سیستم بزرگ هستند که شامل خانواده، مدرسه، گروه همسالان، ارزش‌های اجتماعی و زمینه‌های تاریخی است. با توجه به تأثیر تحولات پرشتاب فناوری‌های نوین و جهانی شدن بر جامعه، دگرگونی‌هایی در سبک‌های زندگی مردم اتفاق افتاده است (خواجه نوری، ۱۳۸۹: ۱۲۷). از جمله این تأثیرات، تغییر در نهاد خانواده بوده است؛ از جمله کوچکتر شدن خانواده، افزایش جدایی و طلاق، تغییر در روابط بین اعضاء و تغییر از کنش هنجاری به انتخاب فردی، تراکم جمعیت و مسافری‌پذیری بالا و در تماس بودن با فرهنگ‌های متنوع و تغییر سبک زندگی از کشاورزی و سنتی به صنعتی در منطقه. از آنجا که نوجوانان از پذیرندگی فرهنگی بالایی برخوردارند، با تکنولوژی و اندیشه‌های جدید، برخورد بیشتری دارند، هدف این پژوهش بررسی تأثیرپذیری گرایش به رفتارهای نوع‌دوستانه از ارزش‌های فرهنگی دانش‌آموزان است.

مروری بر پژوهش‌های پیشین

پیشینه داخلی

موسی بیگی و همکاران (۱۴۰۱) در بررسی خود تحت عنوان پیش‌بینی جامعه‌پسندی بر اساس سبک‌های تبادل اجتماعی و سبک فرزندپروری در دانشجویان، گزارش کردند که سبک فرزندپروری مقتدرانه، سبک‌های تبادلی انصاف و سرمایه‌گذاری افراطی می‌توانند، گرایش به نوع‌دوستی را تبیین و توجیه نمایند.

برادران و رنجبر نوشری (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان «جامعه‌پسندی در دانشجویان: نقش ابعاد سرشت- منش و حمایت اجتماعی» نشان دادند رفتارهای نوع‌دوستانه با پاداش وابستگی، خودراهبری، همکاری، خودفرآوری و حمایت اجتماعی ادراک شده همبستگی مثبت معنی‌دار و با آسیب پرهیزی و نوجویی همبستگی منفی معنی‌دار دارد.

رنجبر و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «بررسی تعیین‌کننده‌های اجتماعی موثر بر رفتار اجتماعی مطلوب دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم شهر تهران» نشان دادند بین وضعیت اقتصادی اجتماعی، ارتباط با دوستان، بهزیستی اجتماعی با رفتار اجتماعی مطلوب در دانش‌آموزان، رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد.

زارعی (۱۳۹۸) در پایان‌نامه «عوامل خانوادگی زمینه‌ساز فردگرایی- جمع‌گرایی» نشان داد بین سبک دلبستگی ایمن و جمع‌گرایی رابطه مثبت و معنی‌دار و بین سبک دلبستگی اجتنابی و فردگرایی رابطه منفی و معنی‌دار وجود دارد. همچنین، بین سبک فرزندپروری مقتدر و جمع‌گرایی و بین سبک فرزندپروری سهل‌گیر و فردگرایی رابطه مثبت و معنی‌دار برقرار است. بین انسجام خانواده و جمع‌گرایی نیز، رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد.

محمدی (۱۳۹۸) در پژوهشی با موضوع «رابطه بین حمایت اجتماعی، افسردگی و عزت نفس دانش‌آموزان با الگوهای رفتاری قلدری آنان» نشان می‌دهد بین متغیر رفتار قلدری با رفتار نوع‌دوستانه در کل آزمودنی‌ها رابطه معنی‌دار وجود دارد.

معمدی (۱۳۹۸) در پژوهشی به پیش‌بینی رفتار جامعه‌پسند در سالمندان بر اساس رابطه با خداوند و ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پرداخته است. نتایج نشان داد سالمندانی که ارتباط ضعیفی با خدا داشتند، به طور معنی‌داری نسبت به کسانی که ارتباط بالا یا حتی ارتباط متوسطی با خدا داشتند، رفتار جامعه‌پسند پایین‌تری داشتند.

رنجبر (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «بررسی تعیین‌کننده‌های اجتماعی موثر بر رفتار اجتماعی مطلوب دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم شهر تهران» استدلال نمود نظارت مستقیم و غیرمستقیم خانواده‌ها بر دوستان فرزندان آنها و لزوم تقویت متغیرهای اجتماعی توسط متخصصان اجتماعی می‌تواند با آگاه‌سازی و طراحی مداخلاتی، در گنجاندن مطالب حاوی نوع‌دوستی و رفتارهای اجتماعی مطلوب در سیاست‌گذاری نظام آموزشی و کتاب‌های آموزشی نقش موثری در افزایش رفتارهای اجتماعی مطلوب در سطح جامعه ایفا کنند.

بالاخانی عیسی‌لو (۱۳۹۵) در رساله دکتری «تبیین جامعه‌شناختی ظهور فردگرایی در عرصه خانواده ایرانی»، روند فردی شدن با تاکید بر تغییرات ساختاری و کارکردی خانواده و با استفاده از داده‌های جمعیت‌شناختی بین سالهای ۱۳۳۵ تا ۱۳۹۰ را بررسی نمود. نتایج پژوهش وی نشان می‌دهد فردی شدن در هر دو بعد ساختاری و کارکردی خانواده در حال افزایش است.

گلچین و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهش «تحلیل تجربی رابطه عوامل اجتماعی با گرایش به رفتارهای نوع‌دوستانه (مورد مطالعه: شهروندان همدان)» نشان دادند با افزایش میزان احساس انومی شهروندان و

افزایش در شهرگرایی و فردگرایی، میزان گرایش به رفتارهای نوع‌دوستانه کاهش می‌یابد. در مقابل، هرچه میزان دین‌داری، اعتماد اجتماعی، خوشایندی تجربه‌های گذشته افراد از یاری رسانی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و همدلی شهروندان بیشتر باشد، گرایش به انجام رفتارهای نوع‌دوستانه نیز بالاتر خواهد بود. سیف‌الهی (۱۳۹۴) در پایان‌نامه «تأثیر آموزش همدلی بر کاهش خودشیفتگی و افزایش رفتار جامعه‌پسند» نقش آموزش همدلی بر کاهش خودشیفتگی و افزایش رفتار جامعه‌پسند را مورد تأیید قرار داده است. محمدی و شیخ‌الاسلامی (۱۳۹۲) در پژوهش «نقش ارزش‌های فرهنگی در پیش‌بینی نوع‌دوستی با واسطه‌گری مسئولیت‌پذیری در دانشجویان دانشگاه شیراز» نشان داد مسئولیت‌پذیری، نقش واسطه‌ای در رابطه بین فردگرایی و نوع‌دوستی دارد ولی، نقش واسطه‌ای در رابطه بین جمع‌گرایی و نوع‌دوستی ندارد و جمع‌گرایی فقط به طور مستقیم نوع‌دوستی را پیش‌بینی می‌کند. عبدالهی و امینی (۱۳۸۶) در پژوهش با عنوان «تحلیل جامعه‌شناختی دگردوستی در ایران» که به روش پیمایش انجام شد، نشان دادند بین سرمایه اجتماعی و نوع‌دوستی رابطه معنی‌داری وجود دارد. بین دینداری و نوع‌دوستی رابطه معنی‌داری وجود دارد و افرادی که باورهای دینی اجتماعی را قبول دارند، بیش از دیگران کنش‌های نوع‌دوستانه دارند. یافته‌های پژوهش نوروزی (۱۳۷۴) با موضوع «بررسی فردگرایی جوانان در حال تحصیل شهر تهران» نشان می‌دهد از مهمترین عناصر فردگرایی شامل ارزش‌های خودخواهانه، نیل به هدف به هر وسیله، کاهش احساس مسئولیت، کاهش رعایت حقوق دیگران و کاهش اعتماد اجتماعی است. بین بی‌عدالتی و فردگرایی رابطه مثبت وجود دارد.

پیشینه خارجی

یائو و انرایت^۱ (۲۰۲۲) در پژوهشی با عنوان «رفتار اجتماعی مطلوب و طبقه اجتماعی در اوایل نوجوانی: نقش‌های میانجی عوامل خانوادگی و مدرسه» به این نتیجه دست یافتند که طبقه اجتماعی پایین، تأثیر منفی بر رفتار اجتماعی مطلوب و جامعه‌پسندی افراد شرکت‌کننده در پژوهش دارد. همچنین، عوامل خانوادگی چون ابراز هیجانی مثبت در خانواده و رابطه بین معلم- دانش‌آموزان و حمایت همسالان در این ارتباط بین رفتار اجتماعی مطلوب و طبقه اجتماعی نقش میانجی را ایفاء میکنند. در پژوهش سانتوس و همکاران^۲ (۲۰۱۷)، نتایج نشان می‌دهد فردگرایی در بیشتر کشورها در طول زمان در حال افزایش است. افزایش فردگرایی با تغییرات فرهنگی مانند توسعه اجتماعی و اقتصادی و شیوع آلودگی و تغییرات زیست‌محیطی مرتبط است. رپ و همکاران^۳ (۲۰۱۷) در پژوهش «آیا دادن حق انتخاب به کودکان، تفاوتی در انگیزه آنها در اقدام به رفتارهای نوع‌دوستانه ایجاد می‌کند یا نه؟» نشان دادند که کودکان ۵ ساله‌ای که حق انتخاب داشتند،

1. Yao, Z; & Enright, R
2. Santos, H. C; Varnum, M. E; & Grossmann, I
3. Rapp, Engelmann

بیشتر از بقیه به کمک کردن اقدام نمودند و این موضوع برای دختران بیش از پسران صادق بود. البته، این موضوع برای کودکان ۳ ساله صدق نمی‌کرد و دادن حق انتخاب به آنها تفاوتی در میزان رفتارهای جامعه‌پسند ایشان ایجاد نکرد. از نظر رپ و همکارانش، ارائه گزینه‌های مختلف رفتارهای نوع‌دوستانه توسط خانواده، می‌تواند در تحول و رشد این دسته از رفتارها نقش بسزایی داشته باشد (غریبی کلیبر، ۱۳۹۸: ۱۵). الثانی و سمار^۱ (۲۰۱۷) در پژوهشی که در قطر روی ۴۷۲ کودک پیش دبستانی ۱ و ۲ انجام دادند، برخلاف سایر پژوهش‌ها که با افزایش سن، رفتارهای جامعه‌پسند در کودکان بیشتر می‌شود (مانند سویت و مکناک، ۲۰۱۲)، بیان کردند که در میان دو سطح بررسی شده، تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد. علت اصلی این امر را داشتن به طور متوسط دو خدمتکار در خانه قطری و بزرگ شدن کودکان با خدمتکاران مختلف که از فرهنگ‌های متفاوت هستند، و نبودن رابطه صمیمی بین مادر و کودک و برنامه درسی که تحول اجتماعی مناسب را در کودکان ایجاد کند، معرفی کردند (غریبی کلیبر، ۱۳۹۸: ۱۴).

لامپریدیس و پاپاستیلیانو^۲ (۲۰۱۷) به بررسی ارتباط میان گرایش به رفتارهای اجتماعی مطلوب و جهت‌گیری به فردگرایی و جمع‌گرایی پرداختند. بر اساس نتایج این پژوهش که بر روی دانشجویان اجرا شده بود، جمع‌گرایی در مقایسه با فردگرایی ارتباط مثبت و قوی با درگیر شدن به رفتارهای اجتماعی مطلوب داشته است و این رفتارها در دانشجویان دختر بیشتر از دانشجویان پسر گزارش شده است.

هیگینز-دآلساندرو^۳ (۲۰۰۷) معتقدند فرهنگ و جو مدرسه از طریق روابط بین فردی بین معلمان و دانش‌آموزان و دانش‌آموزان بایکدیگر بوجود می‌آید، رفتارهای کودکان و نوجوانان را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد. جو گرم و حمایت‌گرانه مدرسه ارتباط مثبت و معنی‌دار با گرایش به رفتارهای نوع‌دوستانه و سازگاری اجتماعی/عاطفی دانش‌آموزان دارد (نصیری، ۱۳۹۱: ۱۲۰).

کوکرو و همکاران^۴ (۲۰۰۴) پژوهشی در رابطه فردگرایی-جمع‌گرایی با نظام ارزشی و مذهبی در کشورهای فیلیپین، ترکیه و آمریکا انجام دادند. نتایج نشان می‌دهد بین مذهبی بودن و جمع‌گرایی رابطه مثبت وجود دارد. افراد با دین‌داری بالاتر، نوع‌دوستی بیشتری داشتند و کسانی که فردگرایی بیشتری داشتند، دین‌داری پایین‌تری داشتند. همچنین با افزایش سن فردگرایی افزایش می‌یابد.

نتایج پژوهش‌های هافستد^۵ (۱۹۸۰) نشان می‌دهد افرادی که فردگرایی بالاتری دارند، روابط سستی با دیگران دارند و افرادی که جمع‌گرایی بالاتری دارند، با دیگران ارتباط نزدیک‌تری دارند و به دنبال علائق جمعی هستند.

جمع‌بندی پیشینه

به طور خلاصه نتایج پژوهش‌های انجام شده نشان می‌دهد فردگرایی در بیشتر کشورها در طول زمان در حال افزایش است. افزایش فردگرایی با تغییرات فرهنگی مانند توسعه اجتماعی و اقتصادی و شیوع آلودگی

1. Al-Thani & Semmar

2. Lampridis, E; & Papastylianou, D.

3. Higgins- D'Alessandro

4. Cukur, C. S; De Guzman, M. R. T; & Carlo, G

5. Hofsted

و تغییرات زیست محیطی مرتبط است. عملکرد خانواده و دسترسی به منابع، آموزش همدلی، وضعیت اقتصادی اجتماعی، ارتباط با دوستان، بهزیستی اجتماعی با رفتار اجتماعی مطلوب دانش‌آموزان رابطه مثبت معنی‌دار دارد. همچنین بین انسجام خانواده و جمع‌گرایی رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد. همسالان مدرسه می‌توانند تأثیر مثبتی داشته باشند. رفتارهای اجتماعی در کلاس درس یک رویکرد امیدوارکننده برای پیشگیری از رفتار ضد اجتماعی است. بین بی‌عدالتی و فردگرایی رابطه مثبت وجود دارد. آموزش در گرایش به نوع‌دوستی تأثیر دارد و آموزش همدلی باعث کاهش خودشیفتگی و افزایش رفتارهای نوع‌دوستانه می‌شود. جو گرم و حمایت‌گرانه مدرسه ارتباط مثبت و معنی‌دار با گرایش به رفتارهای نوع‌دوستانه دارد. با توجه به پژوهش‌های انجام شده، در زمینه نقش ارزش‌های فرهنگی فردگرایانه و جمع‌گرایانه در رفتارهای نوع‌دوستانه دانش‌آموزان و در مازندران پژوهشی یافت نشده است. با توجه به اهمیت دوران نوجوانی در جامعه‌پذیری رفتارهای نوع‌دوستانه، پژوهش حاضر بررسی تأثیر ارزش‌های فرهنگی بر گرایش به رفتارهای نوع‌دوستانه دانش‌آموزان پرداخته است.

چارچوب نظری پژوهش

نظریه رفتارهای نوع‌دوستانه کارلو و راندال

نوع‌دوستی ذاتاً با انگیزه تمایل به کمک به دیگران به عنوان زیر مجموعه رفتارهای جامعه‌گرا می‌باشد. نوع‌دوستی غالباً بدون دریافت پاداش‌های مشهود بیرونی انجام و بر افراد هزینه‌ای را تحمیل می‌کند (کارلو و راندال^۱، ۲۰۰۱). افراد نوع‌دوست کسانی هستند که منافع دیگران را بر منافع خود مقدم داشته و دارای ویژگی‌های حس وظیفه نسبت به دیگران هستند. انگیزه نوع‌دوستی دغدغه دیگران داشتن است (ایزنبرگ^۲، ۱۹۸۹). رفتارهای مطلوب اجتماعی نوجوانان بدون تأثیرات محیطی رشد پیدا نمی‌کند زیرا بخشی از یک سیستم بزرگ هستند که شامل خانواده، مدرسه، گروه همسالان، ارزش‌ها اجتماعی و زمینه‌های تاریخی است (برونفنبر^۳، ۲۰۰۵). گرایش به رفتار اجتماعی مطلوب باهدف بهبود شرایط دریافت‌کننده کمک انجام می‌شود و انگیزه شخصی که اقدام به چنین کاری می‌کند، انجام تعهدات شغلی نبوده و دریافت‌کننده کمک نیز یک سازمان محسوب نمی‌شود بلکه، یک انسان است. این گرایش‌ها شامل گرایش‌های نوع‌دوستانه، متابعت آمیز، هیجانی، بحرانی و گمنام هستند. گرایش نوع‌دوستانه، یاری‌رسانی داوطلبانه به دیگران بدون انتظار پاداش؛ گرایش متابعت آمیز، کمک به دیگران به دنبال تقاضای کلامی یا غیرکلامی از سوی آنها؛ گرایش هیجانی، کمک به دیگران تحت شرایط هیجانی؛ گرایش به رفتار اجتماعی مطلوب بحرانی، کمک‌هایی است که در شرایط بحرانی از افراد دیده می‌شود و منظور از گرایش گمنام، عبارت است از کمک به دیگران بدون اینکه افراد از آن مطلع شوند. رفتار جامعه‌پسند با توجه به نیتها، پیامدها و بافت اجتماعی نشان‌دهنده طیف وسیعی از اعمال است که توسط بخش با اهمیتی از اجتماع یا یک گروه اجتماعی اساساً برای افراد

1. Carlo, G. & Randall
2. Eisenberg
3. Bronfenbrenner, U

دیگر مفید تلقی می‌شود. رفتارهای جامعه‌پسند بطور کلی به رفتارهایی گفته می‌شود که باهدف رساندن منفعت دیگران انجام می‌شود. این نوع از گرایش‌های رفتاری در اوایل زندگی ظاهر می‌شوند و در طول دوران نوجوانی افزایش می‌یابد. اگرچه رفتارهای جامعه‌پسند اغلب به عنوان یک مفهوم فراگیر و همگن تصور می‌شوند، اما میتوان آنها را به انواع ظریفتر، مانند یاری‌رسانی، به اشتراک‌گذاری منافع، و اعمال داوطلبانه تفکیک کرد. جامعه‌پسندی سازه‌ای چندبعدی و در سطوح رفتاری، عاطفی و ازجمله نگرشی جای می‌گیرد. در سطح نگرشی شامل ارزشهای اجتماعی است که به ابعادی چون خیرخواهی و نگرش‌های مثبت به دیگران معطوف است (برادران و رنجبری نوشی، ۱۴۰۰).

کارلو و همکاران شش نوع تمایل رفتار مطلوب اجتماعی برای کمک کردن به دیگران را مشخص کرده‌اند: سازگاران، اضطرابی، عاطفی، نوع‌دوستانه، ناشناسانه و عمومی؛ که کمک سازگاران به هنگام درخواست فرد کمک می‌کند، کمک عاطفی در موقعیتهایی که از نظر عاطفی فرد را برانگیخته می‌کند رخ می‌دهد، کمک در شرایط اضطرابی زمانی صورت می‌گیرد که فرد در موقعیت اضطرابی قرار دارد، کمک نوع‌دوستانه در شرایطی صورت می‌گیرد که فرد کمک‌کننده انتظار هیچ نوع پاداشی را ندارد. کمک به صورت ناشناس به شرایطی گفته می‌شود که کسی از فرآیند کمک کردن آگاه نباشد و به صورت ناشناس صورت گیرد و کمک عمومی در شرایطی صورت می‌گیرد که سایر مردم در فرآیند کمک کردن شرکت نمی‌کنند و فقط تماشا می‌کنند. رفتارهای مطلوب اجتماعی نوجوانان بدون تأثیرات محیطی رشد پیدا نمی‌کند زیرا بخشی از یک سیستم بزرگ هستند که شامل خانواده، مدرسه، گروه همسالان، ارزش‌های اجتماعی و زمینه‌های تاریخی است. رفتارهای نوع‌دوستانه اعمالی که در جهت کمک یا نفع رسانی به شخص دیگر است و غالباً به صورت سهیم شدن آرام کردن دیگران اهدا کالا یا پول فعالیت‌های داوطلبانه و کمک‌رسانی ابزاری توصیف می‌شوند (کارلو و همکاران^۱، ۲۰۰۷) ابعاد رفتار اجتماعی مطلوب از نظر کارلو عبارتند از:

- رفتارهای اجتماعی مطلوب نوع‌دوستانه: با عنوان کمک داوطلبانه به دیگران به دلیل نگرانی نسبت به رفاه و نیازهای دیگران تعریف شده است که به واسطه پاسخگویی از روی همدردی، هنجارها و اصول درون‌سازی شده ثابت برای کمک به دیگران بروز می‌یابد.
- رفتارهای اجتماعی مطلوب متابعت آمیز: با عنوان یاری‌رسانی به دیگران در پاسخ به درخواست کلامی یا غیرکلامی آنها تعریف می‌شود.
- رفتارهای اجتماعی مطلوب هیجانی: با عنوان تمایل به یاری رساندن به دیگران در شرایط هیجانی تعریف شده است.
- رفتارهای اجتماعی مطلوب جمعی: منظور رفتارهای مطلوبی است که در حضور دیگران به دلیل کسب تأیید احترام دیگران (همسالان والدین و...) و افزایش ارزش فردی صورت می‌گیرد.

- رفتارهای اجتماعی مطلوب ناشناس: رفتارهایی است که در آن دریافت‌کننده کمک یا خدمت، یاری‌رسان را نمی‌شناسد.
- رفتارهای اجتماعی مطلوب بحرانی: منظور رفتارهایی است که در موقعیتهای بحرانی (مثل حوادث فردی تصادف رانندگان) و جمعی (سیل و زلزله) در کمک به حادثه‌دیدگان از افراد سر می‌زند (جوادیان و زیدآبادی نژاد، ۱۳۹۷: ۵۷).

نظریه ارزش‌های فرهنگی فردگرایانه و جمع‌گرایانه تریاندیس

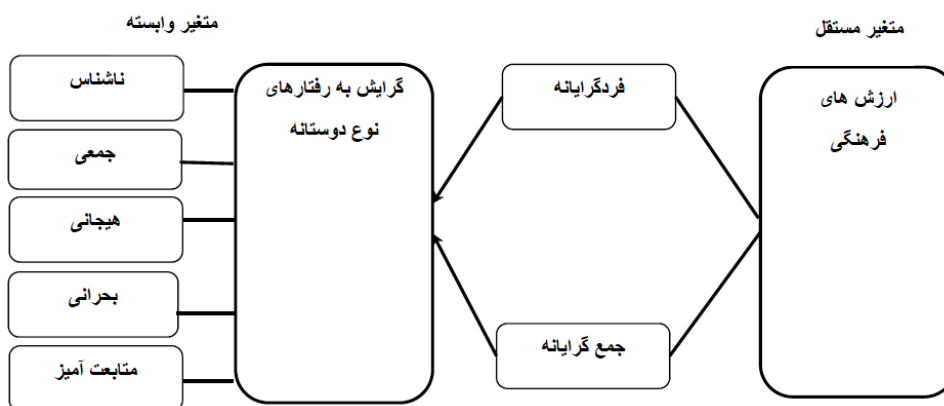
یکی از شناخته‌شده‌ترین الگوهای فرهنگی، فردگرایی و جمع‌گرایی است که برای توصیف تبیین و پیش‌بینی تفاوت در نگرش‌ها، ارزش‌ها، رفتارها، شناخت ارتباطات، جامعه‌پذیری و خودپنداره به کار می‌رود. فردگرایی و جمع‌گرایی به رابطه فرد با جمع در یک جامعه اشاره می‌کند. البته معنای این سازه محدود به زندگی با دیگران نیست بلکه، در ارتباط نزدیک با هنجارهای اجتماعی نیز است. ویژگی‌های معمول که با فردگرایی مرتبط هستند شامل رقابت بین فردی مانند (اهمیت دادن به انجام بهتر کارها در مقایسه با دیگران)، خودبستگی (مانند تنظیم درونی تفکر و رفتار)، منحصر به فرد بودن، استقلال خودمختاری و خوداتکایی است که در آن فردگراها به عنوان افرادی که مسئولیت و کنترل عملکرد خود را برعهده دارند، به تصویر کشیده شده‌اند. افراد در فرهنگ‌های فردگرا اغلب هدفها و نیازهای فردی خود را ترجیح می‌دهند، حتی اگر با هدفهای مهم درون گروهی همچون خانواده، قبیله گروه و غیره در تضاد باشد. در مقابل صفاتی که به طور معمول به افراد جمع‌گرا نسبت داده می‌شود شامل برتری اهداف گروهی (مانند تمایل به چشم پوشی از علایق شخصی به نفع گروه)، دلبستگی روان شناختی به عضویت در گروه (مانند احساس تعلق و داشتن روابط عاطفی با اعضای گروه)، احساس مسئولیت در قبال گروه و برخورداری از وجوه مشترک با گروه (مانند سهم شدن در موفقیت، شکست و مسئولیت‌ها به ویژه وقتی گروه مورد تهدید قرار می‌گیرد)، دغدغه‌های مشترک (مانند تمایل به حفظ روابط بین فردی خوب در گروه)، وابستگی متقابل به دیگران، تمایل به هماهنگی با جامعه و هم‌نوایی با هنجارهای گروهی است (فنگ و همکاران^۱، ۲۰۱۲؛ اویسرمن و همکاران^۲، ۲۰۰۲؛ تریاندیس^۳، ۱۹۹۵) (به نقل از محمدی، ۱۳۹۶: ۷۱).

تریاندیس (۱۹۹۵)، فردگرایی و جمع‌گرایی را در چهار صفت خلاصه نموده است: تعریف مستقل از خود در مقابل تعریف وابسته از خود، تأکید بر نگرش در مقابل تأکید بر هنجار، داشتن هدفهای مستقل از گروه در مقابل هدفهای همسو با گروه و تأکید بر عقلانی و منطقی بودن در مقابل تأکید بر وابسته بود. تعریف مستقل از خود در مقابل تعریف وابسته از خود: مفهوم فردگرایانه از خود، شامل دیگر افراد نیست، یعنی خود مستقل از دیگر افراد است. مفهوم جمع‌گرایانه از خود شامل دیگران نیز است (اعضای خانواده و

1. Fang, Yiming, & Jeong
2. Oyserman, Coon, & Kimmelmeier
3. Triandis

دوستان). مردم در جهان غرب، مفهوم مستقلی از خود دارند و یک فاصله اجتماعی چشم‌گیر بین خود و دیگران (خانواده و دوستان) احساس می‌کنند. مردم آسیا، آمریکای لاتین و آفریقا مفهوم وابسته‌ای از خود دارند و فاصله اجتماعی بین افراد کم است. فرهنگهای جمع‌گرا، دید کل‌نگر نسبت به دنیا دارند و خود نیز به عنوان چیزی مثل سایر مواد در طبیعت در نظر گرفته می‌شود. بنابراین فاصله بین خود و انسانهای دیگر و طبیعت کم است و مردم احساس وابستگی بیشتری می‌کنند. از طرف دیگر، در فرهنگهای فردگرا خود افراد؛ مستقل از دیگر مردمان و طبیعت است. مردم در فرهنگهای جمع‌گرا تلاش می‌کنند تا آنجا که ممکن است تصویری که بیشتر مورد تایید جامعه است از خود نشان دهند (فراهانی و همکاران، ۲۰۱۵). تأکید بر نگرش در مقابل تأکید بر هنجارها: در جوامع فردگرا که اعضاء مفهوم مستقلی از خود دارند از نگرش‌ها باورها و ارزش‌های شخصی خود تبعیت می‌نمایند و علائق شخصی خود را دنبال می‌کنند. اما در جوامع جمع‌گرا که اعضاء مفهوم وابسته‌ای از خود دارند از هنجارهای جامعه و گروه تبعیت می‌کنند. در جوامع فردگرا هنجارهای کمتری وجود دارد و بر اعضاء تحمیل نمی‌شود. (محمدی، ۱۳۹۶: ۷۲). داشتن هدف مستقل از گروه در مقابل هدف همسو با گروه: افراد در جوامع فردگرا که خود مستقل دارند، وابستگی با دیگر مردمان را در جهت ارضای نیازهای خود توسعه می‌دهند و اهمیتی به ارضای نیازها و خواسته‌های دیگران نمی‌دهند و هر کس مسئول و مراقب نیازهای خودش است. اما افراد جوامع جمع‌گرا که مفهوم وابسته‌ای از خود دارند در تعامل خود با جامعه ارضای نیازهای خود و افرادی که با خود او شریک هستند را مدنظر قرار می‌دهد، یعنی هدف‌های فرد همسو با هدف‌های گروه‌هایی نظیر هدفهای خانواده، گروه دوستان و قبیله است (تریاندیس، ۱۹۹۵). تأکید بر عقلانی و منطقی بودن در مقابل تأکید بر وابستگی: در جامعه فردگرا افراد لطفی در حق دیگران می‌کنند انتظار دارند که در آینده نزدیک طرف مقابل لطف آنها را جبران کند. آنها در مبادلات خود حساب نگه می‌دارند و سعی می‌کنند مبادله آنها متوازن باشد و روابط خود را بر مبنای تحلیل سود و زیان برقرار می‌کنند. چنانچه هزینه رابطه‌ای بیش از سود آن باشد، آن رابطه را قطع می‌کنند و روابط جدیدی را برای برآوردن نیازهای خود بر مبنای تحلیل سود و زیان برقرار می‌کنند (محمدی، ۱۳۹۶: ۷۳). فرد به هیچ کدام گروه‌ها از آنها احساس دلبستگی زیادی نمی‌کند، رابطه‌ی فرد با گروه موقتی‌تر و اختیاری‌تر بوده و گروه‌ها اغلب کوچک هستند (دارویش و هوپر^۱، ۲۰۰۳). در فرهنگهای جمع‌گرا روابط اجباری‌تر و پایدارتر بوده و در گروه‌های بزرگتر رخ می‌دهد، روابط بر اساس سود و زیان نیست. مبادله غیریکسان رخ می‌دهد و افراد به دلیل زیان دهی یک رابطه هرگز آن را قطع نمی‌کنند. در فرهنگهای جمع‌گرا رابطه به خودی خود ارزشمند است. در فرهنگهای جمع‌گرا دوستی به معنای روابط صمیمانه بوده و تعهدات زیادی در پی دارد (دارویش و هوپر، ۲۰۰۳). به طور خلاصه مردم در جوامع جمع‌گرا بر این باور هستند که تصمیمات گروه بر تصمیم‌های فردی اولویت دارد. (محمدی، ۱۳۹۶: ۷۴).

مدل مفهومی پژوهش

فرضیه‌های پژوهش

فرضیه‌های اصلی

- ارزش‌های فرهنگی فردگرایانه بر گرایش به رفتارهای نوع دوستانه دانش‌آموزان تأثیر دارند.
- ارزش‌های فرهنگی جمع‌گرایانه بر گرایش به رفتارهای نوع دوستانه دانش‌آموزان تأثیر دارند.
- فرضیه‌های فرعی:
- ارزش‌های فرهنگی فردگرایانه بر گرایش به رفتارهای نوع دوستانه ناشناس دانش‌آموزان تأثیر دارند.
- ارزش‌های فرهنگی جمع‌گرایانه بر گرایش به رفتارهای نوع دوستانه ناشناس دانش‌آموزان تأثیر دارند.
- ارزش‌های فرهنگی فردگرایانه بر گرایش به رفتارهای نوع دوستانه جمعی دانش‌آموزان تأثیر دارند.
- ارزش‌های فرهنگی جمع‌گرایانه بر گرایش به رفتارهای نوع دوستانه جمعی دانش‌آموزان تأثیر دارند.
- ارزش‌های فرهنگی فردگرایانه بر گرایش به رفتارهای نوع دوستانه مطلوب هیجانی دانش‌آموزان تأثیر دارند.
- ارزش‌های فرهنگی جمع‌گرایانه بر گرایش به رفتارهای نوع دوستانه مطلوب هیجانی دانش‌آموزان تأثیر دارند.
- ارزش‌های فرهنگی فردگرایانه بر گرایش به رفتارهای نوع دوستانه موقعیت بحرانی دانش‌آموزان تأثیر دارند.
- ارزش‌های فرهنگی جمع‌گرایانه بر گرایش به رفتارهای نوع دوستانه موقعیت بحرانی دانش‌آموزان تأثیر دارند.
- ارزش‌های فرهنگی فردگرایانه بر گرایش به رفتارهای نوع دوستانه متابعت آمیز دانش‌آموزان تأثیر دارند.
- ارزش‌های فرهنگی جمع‌گرایانه بر گرایش به رفتارهای نوع دوستانه متابعت آمیز دانش‌آموزان تأثیر دارند.

روش پژوهش

پژوهش حاضر به روش پیمایشی و ابزار پرسشنامه استاندارد نوع دوستی (کارلو و راندال، ۲۰۰۳) و ارزش‌های فرهنگی فردگرایی و جمع‌گرایی (سیواداس و همکاران، ۲۰۰۸) انجام شد. مقیاس گرایش‌های اجتماعی مطلوب تجدیدنظر شده (PTM-R) از ۵ خرده مقیاس رفتارهای اجتماعی مطلوب ناشناس (گمنام) (۷ سؤال)، رفتارهای اجتماعی مطلوب نوع‌دوستانه و جمعی (۸ سؤال)، رفتارهای اجتماعی مطلوب هیجانی (۳ سؤال)، رفتارهای اجتماعی مطلوب در موقعیت بحرانی و اضطرابی (۴ سؤال) و رفتارهای اجتماعی مطلوب متابعت آمیز (۳ سؤال) تشکیل شده است. کارلو و راندال پایایی پرسشنامه را ۰/۶۵ و بردستانی (۱۳۸۳) پرسشنامه را ۰/۶۷ و روایی آن را مطلوب گزارش کرد. مقیاس فردگرایی و جمع‌گرایی سیواداس و همکاران (۲۰۰۸) دارای ۱۶ گویه است که ۷ مولفه فردگرایی و ۹ مولفه جمع‌گرایی را می‌سنجد. سیواداس و همکاران (۲۰۰۸) پایایی را ۰/۸ گزارش کرده اند. جامعه آماری پژوهش دانش‌آموزان پسر متوسطه اول شهرستان جویبار به تعداد ۱۷۳۶ نفر و نمونه‌گیری از نوع تصادفی خوشه‌ای بود که از شهر و روستا با توجه به فرمول کوکران تعداد ۳۲۰ نفر (۱۶۰ نفر روستا و ۱۶۰ نفر شهر) از سه مدرسه انتخاب شدند.

اعتبار و پایایی پژوهش

در این پژوهش از پرسشنامه‌های استاندارد و روایی صوری با نظر اساتید و متخصصان این حوزه استفاده شد. همچنین، از روش همبستگی درونی ضریب همسازی درونی (آلفای کرونباخ) جهت بررسی پایایی متغیرها استفاده شد. نتایج پایایی در نرم افزار SPSS به صورت زیر می‌باشد:

جدول ۱. آمار قابلیت اعتماد

ردیف	متغیر	تعداد گویه ها	آلفای کرونباخ
۱	رفتارهای اجتماعی مطلوب ناشناس (گمنام)	۷	۰/۸۱۵
۲	رفتارهای اجتماعی مطلوب و جمعی	۸	۰/۸۰۱
۳	رفتارهای اجتماعی مطلوب هیجانی	۳	۰/۶۸۹
۴	رفتارهای اجتماعی مطلوب در موقعیت بحرانی	۴	۰/۷۰۸
۵	رفتارهای اجتماعی مطلوب متابعت آمیز	۳	۰/۷۷۵
۶	رفتارهای نوع‌دوستانه	۲۵	۰/۶۵۵
۷	ارزش‌های فرهنگی فردگرایانه	۷	۰/۷۸۲
۸	ارزش‌های فرهنگی جمع‌گرایانه	۹	۰/۸۲۴

منبع: یافته‌های پژوهش

تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش بررسی متغیرهای ارزش‌های فرهنگی و گرایش به رفتارهای نوع دوستانه

جدول ۲. میانگین و انحراف معیار ارزش‌های فرهنگی و گرایش به رفتارهای نوع دوستانه

	رفتارهای متابع آمیز	رفتارهای اضطراری	رفتارهای هیجانی	رفتارهای جمعی	رفتارهای ناشناس	جمع‌گرایی	فردگرایی	رفتارهای نوع دوستانه
N	۳۲۰	۳۲۰	۳۲۰	۳۲۰	۳۲۰	۳۲۰	۳۲۰	۳۲۰
Mean	۳.۷۸۵۴	۴.۱۳۰۵	۳.۷۷۶۰	۳.۱۷۴۶	۴.۰۱۲۹	۳.۹۵۶۹	۴.۱۸۳۵	۳.۷۰۷۷
Std. Deviation	.۹۹۶۵۸	.۷۱۴۵۳	.۸۱۹۱۷	.۸۹۳۱۱	.۷۴۱۰۷	.۶۹۹۸۶	.۶۸۳۹۱	.۳۸۷۳۰
Minimum	۱.۳۳	۱.۰۰	۱.۶۷	۱.۶۳	۲.۱۴	۱.۸۹	۲.۲۹	۲.۸۴
Maximum	۵.۰۰	۵.۰۰	۵.۰۰	۵.۰۰	۵.۰۰	۵.۰۰	۵.۰۰	۴.۸۴

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۳. تحلیل رگرسیون متغیر رفتارهای اجتماعی مطلوب ناشناس

Model Summary						
Model		R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	
1		.303 ^a	.092	.086	.70843	
a. Predictors: (Constant), جمع‌گرایی, فردگرایی						

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	16.096	2	8.048	16.036	.000 ^b
	Residual	159.095	317	.502		
	Total	175.191	319			

a. Dependent Variable: رفتارهای اجتماعی مطلوب ناشناس						
b. Predictors: (Constant), جمع‌گرایی, فردگرایی						

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	2.902	.316		9.183	.000
	فردگرایی	-.040	.058	-.037	-.685	.494
	جمع‌گرایی	.323	.057	.305	5.663	.000

a. Dependent Variable: رفتارهای اجتماعی مطلوب ناشناس						

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به جدول آنوا ۳، sig کمتر از ۵ صدم و کل مدل معنی دار است. همبستگی چندگانه که بیانگر رابطه بین متغیرهای مستقل با وابسته می باشد در یک ترکیب خطی با متغیرهای وارد شده در معادله برابر با ۰/۳۰۳ می باشد. همچنین مجذور ضریب همبستگی چندگانه یا ضریب تعیین برابر با ۰/۰۹۲ است. متغیر جمع گرایی با بتای ۰/۳۰۵ بیشترین تأثیر را در گرایش به رفتارهای اجتماعی مطلوب ناشناس دانش آموزان دارد. متغیر فردگرایی به علت sig بالای ۵ صدم، رابطه معنی داری با رفتارهای نوع دوستانه ندارند. با یک انحراف معیار افزایش جمع گرایی، رفتارهای اجتماعی مطلوب ناشناس در دانش آموزان ۰/۳۰۵ انحراف معیار افزایش می یابد.

جدول ۴. تحلیل رگرسیون رفتارهای اجتماعی مطلوب جمعی

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.052 ^a	.003	-.004	.89472
a. Predictors: (Constant), جمع گرایی، فردگرایی				

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	.682	2	.341	.426	.654 ^b
	Residual	253.765	317	.801		
	Total	254.447	319			
a. Dependent Variable: رفتارهای اجتماعی مطلوب جمعی						
b. Predictors: (Constant), جمع گرایی، فردگرایی						

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	3.385	.399		8.480	.000
	فردگرایی	.012	.074	.009	.168	.867
	جمع گرایی	-.066	.072	-.052	-.921	.358
a. Dependent Variable: رفتارهای اجتماعی، مطلوب جمعی						

منبع: یافته های پژوهش

با توجه به جدول آنوا ۴، sig بیش از ۵ صدم است و کل مدل معنی دار نیست.

جدول ۵. تحلیل رگرسیون رفتارهای اجتماعی مطلوب هیجانی

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.200 ^a	.040	.034	.80507
a. Predictors: (Constant), جمع‌گرایی, فردگرایی				

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	8.600	2	4.300	6.634	.002 ^b
	Residual	205.461	317	.648		
	Total	214.061	319			
a. Dependent Variable: رفتارهای اجتماعی مطلوب هیجانی						
b. Predictors: (Constant), جمع‌گرایی, فردگرایی						

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	2.575	.359		7.170	.000
	فردگرایی	.090	.066	.076	1.364	.173
	جمع گرایی	.208	.065	.177	3.206	.001
a. Dependent Variable: رفتارهای اجتماعی مطلوب هیجانی						

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به جدول آنوا ۵، sig کمتر از ۵ صدم و کل مدل معنی‌دار است. ضریب همبستگی چندگانه برابر با ۰/۲۰۰ می‌باشد. ضریب تعیین ۰/۰۴۰ است. متغیر جمع‌گرایی با بتای ۰/۱۷۷ بیشترین تأثیر را در گرایش به رفتارهای اجتماعی مطلوب هیجانی دانش‌آموزان دارد. متغیر فردگرایی به علت sig بالای ۵ صدم، رابطه معنی‌داری با رفتارهای اجتماعی مطلوب هیجانی ندارند.

جدول ۶. تحلیل رگرسیون رفتارهای اجتماعی مطلوب موقعیت بحرانی و اضطراری

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.290 ^a	.084	.078	.68600
a. Predictors: (Constant), جمع‌گرایی، فردگرایی				

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	13.687	2	6.843	14.542	.000 ^b
	Residual	149.179	317	.471		
	Total	162.865	319			
a. Dependent Variable: رفتارهای اجتماعی مطلوب اضطراری						
b. Predictors: (Constant), جمع‌گرایی، فردگرایی						

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	2.970	.306		9.703	.000
	فردگرایی	-.003	.057	-.003	-.049	.961
	جمع‌گرایی	.296	.055	.290	5.365	.000
a. Dependent Variable: رفتارهای اجتماعی مطلوب متابعت‌آمیز						

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به جدول آنوا ۶، sig کمتر از ۵صدم و کل مدل معنی‌دار است. ضریب همبستگی چندگانه برابر با ۰/۲۹۰ می‌باشد. ضریب تعیین برابر با ۰/۰۸۴ است. متغیر جمع‌گرایی با بتای ۰/۲۹۰ بیشترین تأثیر را در گرایش به رفتارهای اجتماعی مطلوب موقعیت بحرانی دانش‌آموزان دارد.

جدول ۷. تحلیل رگرسیون رفتارهای اجتماعی مطلوب متابعت آمیز

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.173 ^a	.030	.024	.98459
a. Predictors: (Constant), فردگرایی, جمع‌گرایی				

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	9.515	2	4.757	4.908	.008 ^b
	Residual	307.306	317	.969		
	Total	316.821	319			
a. Dependent Variable: رفتارهای اجتماعی مطلوب متابعت‌آمیز						
b. Predictors: (Constant), جمع‌گرایی, فردگرایی						

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	3.184	.439		7.248	.000
	فردگرایی	-.085	.081	-.058	-1.047	.296
	جمع‌گرایی	.242	.079	.170	3.050	.002
a. Dependent Variable: رفتارهای اجتماعی مطلوب متابعت آمیز						

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به جدول آنوا ۷، sig کمتر از ۵ صدم و کل مدل معنی‌دار است. ضریب همبستگی چندگانه برابر با ۰/۱۷۳ می‌باشد. ضریب تعیین برابر با ۰/۰۳۰ است. متغیر جمع‌گرایی با بتای ۰/۱۷۰ بیشترین تأثیر را در رفتارهای اجتماعی مطلوب متابعت آمیز دانش‌آموزان دارد.

جدول ۸. تحلیل رگرسیون رفتارهای نوع دوستانه

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.307 ^a	.094	.089	.36975
a. Predictors: (Constant), جمع‌گرایی, فردگرایی				

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	4.512	2	2.256	16.500	.000 ^b
	Residual	43.338	317	.137		
	Total	47.850	319			
a. رفتارهای نوع دوستانه. Dependent Variable:						
b. Predictors: (Constant), جمع‌گرایی, فردگرایی						

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	3.062	.165		18.563	.000
	فردگرایی	-.007	.030	-.012	-.230	.818
	جمع‌گرایی	.171	.030	.308	5.730	.000
a. Dependent Variable: رفتارهای نوع دوستانه						

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به جدول آنوا ۸، sig کمتر از ۵ درصد و کل مدل معنی‌دار است. با توجه به جداول بالا، نتایج تحلیل رگرسیون نشان می‌دهد ضریب همبستگی چندگانه برابر با ۰/۳۰۷ می‌باشد. ضریب تعیین برابر با ۰/۰۹۴ است. متغیر جمع‌گرایی با بتای ۰/۳۰۸ بیشترین تأثیر را در رفتارهای نوع دوستانه دانش‌آموزان دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش بررسی تأثیر ارزش‌های فرهنگی فردگرایانه و جمع‌گرایانه بر گرایش به رفتارهای نوع دوستانه دانش‌آموزان بود. نتایج پژوهش نشان می‌دهد میانگین گرایش به رفتارهای نوع دوستانه دانش‌آموزان ۳/۷، میانگین ارزش‌های فرهنگی فردگرایانه ۴/۱ و میانگین ارزش‌های فرهنگی جمع‌گرایانه ۳/۹ است. بین ارزش‌های فرهنگی فردگرایانه با گرایش به رفتارهای نوع دوستانه دانش‌آموزان رابطه معنی‌داری وجود ندارد. بین ارزش‌های فرهنگی جمع‌گرایانه با گرایش به رفتارهای نوع دوستانه دانش‌آموزان رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد که این نتیجه همسو با نتایج پژوهش مورمان و بلکلی (۱۹۹۵)، گلچین و همکاران (۱۳۹۵)، لامپریدیس و پاپاستیلیانو (۲۰۱۷) و محمدی و شیخ‌الاسلامی (۱۳۹۲) است. با این

تفاوت که در پژوهش محمدی و شیخ الاسلامی (۱۳۹۲) مسئولیت‌پذیری، نقش واسطه‌ای در رابطه بین فردگرایی و نوع‌دوستی دارد، ولی نقش واسطه‌ای در رابطه بین جمع‌گرایی و نوع‌دوستی ندارد و جمع‌گرایی فقط به طور مستقیم نوع‌دوستی را پیش‌بینی می‌کند.

نتایج این پژوهش نشان داد گرایش به رفتارهای نوع‌دوستانه در ابعاد ناشناس، هیجانی، موقعیت بحرانی و متابعت‌آمیز با ارزش‌های جمع‌گرایانه رابطه مثبت و معنی‌داری داشته‌اند. جهت تبیین نتایج با توجه به اینکه هر نظریه‌ای یکی از ابعاد موضوع را برجسته و به تبیین پدیده‌ای کثیرالوجه کمک می‌کند. برای رسیدن به تبیین جامع، نیاز است موضوع پیچیده ارزش‌های فرهنگی فردگرایانه و جمع‌گرایانه و رابطه آن با گرایش به رفتارهای نوع‌دوستانه به صورت سیستمی و ابعاد متفاوتی مدنظر قرار گیرد. جهان آینده با تغییرات اجتماعی وسیع و عمیق مواجه خواهد شد. هریک از متغیرهای سطح خرد و کلان، نیاز به تحلیل و پژوهش جامعه‌شناختی دارد تا بر اساس این پژوهش‌ها برنامه‌ریزی دقیق انجام شود. هر جامعه‌ای شرایط زمانی و مکانی خاص خود را دارد و برای پیشگیری از بحران‌ها و رشد و شکوفایی به برنامه‌ریزی تخصصی دقیق و مشخصی نیاز دارد. برنامه‌ریزی‌ها باید عوامل تعیین‌کننده مانند عوامل جمعیت‌شناختی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی را مورد توجه قرار دهد.

یکی از متغیرهایی که نقش تعیین‌کننده‌ای در نظم و انسجام، همبستگی اجتماعی، سرمایه اجتماعی، خانواده و جامعه دارد نوع‌دوستی است. بعضی از متغیرها مانند نوع‌دوستی در عصر ارتباطات و دنیای صنعتی پر سرعت، در حال تغییر است و عواطف انسانها هم از سوی خودشان، و هم از سوی دیگران به طرز جدی مورد غفلت قرار گرفته است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد میانگین گرایش به رفتارهای نوع‌دوستانه دانش‌آموزان ۳/۷ است. امروزه رفتارهای مبتنی بر خودشیفتگی به دلایل مختلفی در حال افزایش است که با شناخت متغیرهای موثر بر نوع‌دوستی و برنامه‌ریزی جامعه‌شناختی می‌توان باعث کاهش آسیب‌پذیری جوامع شد. در جامعه‌پذیری دانش‌آموزان دو نهاد خانواده و آموزش و پرورش نقش موثری دارند و گرایش به ارزش‌های فرهنگی و رفتارهای نوع‌دوستانه را تحت تأثیر قرار می‌دهند. با توجه به نظریه لیندبرگ، بافت اجتماعی منجر به انجام یا عدم انجام رفتارهای نوع‌دوستانه می‌شود و خانواده مهمترین عامل تأثیرگذار بر رفتارهای افراد است.

مشوق‌های انتخابی با پاداش به رفتارهای نوع‌دوستانه و عدم‌تنبیه که می‌تواند بصورت رسمی و غیررسمی باشد، در انجام چنین رفتارهایی تأثیر دارند. با توجه به نظریه‌های موقعیتی، زمانی که افراد نشانه‌هایی از نقص قانون را توسط دیگران می‌بینند کمتر رفتارهای نوع‌دوستانه انجام می‌دهند؛ لذا، نقص و تبعیض قوانین یکی از ابعادی هستند که قابلیت تبیین و افزایش و کاهش رفتارهای نوع‌دوستانه را دارند. رفتارهای مطلوب اجتماعی دانش‌آموزان بدون تأثیرات جامعه رشد نمی‌کند چون بخشی از یک سیستم بزرگ هستند که شامل خانواده، مدرسه، گروه همسالان، ارزش‌ها اجتماعی و زمینه‌های تاریخی است. در جوامع پیشامدرن، پیوند میان اعضا وجدان جمعی بود. در این نوع همبستگی پیوند فرد و جامعه بر مبنای اخلاقی وجدان جمعی قرار دارد، و وابستگی اخلاقی بر اجبار، نفی تشخیص و هویت فرد است. اما در جامعه مدرن، همبستگی بر تفاوت و تمایز است که ناشی از تقسیم کار است. در اینجا زمانی همبستگی امکان‌پذیر

است که هر فردی حوزه عمل مخصوص به خود و شخصیت خاص خود را داشته باشد (دورکیم، ۱۳۸۴: ۱۴۴). عدم رشد کافی فردگرایی اخلاقی، علت آسیب‌ها و ناهنجاری‌هایی در جامعه مدرن است. این افزایش بی‌هنجاری در دوران معاصر، در زندگی اقتصادی متمرکز است که از محدودیت سنت رها شده اما اخلاق جدید فردگرایی به اندازه کافی در آن نفوذ نکرده است (گیدنز، ۱۳۷۸: ۱۳۹). دیویی نهاد آموزش و پرورش را مهمترین ظرفیت برای تحقق جامعه همگون، یکپارچه و دارای فرهنگ مشترک می‌پنداشت و از این رو، آموزش و پرورش را محل و فرصتی برای رشد و پرورش فرزندان تمامی طبقات اجتماعی و کشف و شکوفایی همه استعدادهای آدمی برای رسیدن به اجتماعی مبتنی بر همکاری و تعاون می‌دانست. دانش‌آموزان بیشتر از آنچه می‌شنوند، از آنچه می‌بینند الگوبرداری می‌کنند؛ لذا نیاز است برای حل مسئله، حرف‌ها بر اساس عمل و واقعیت و نتایج عملیاتی باشد و در تجربیات روزمره در جامعه جمع‌گرایی و نوع‌دوستی بصورت عملیاتی مشاهده شود. گروه‌هایی که شخص به آنها تعلق دارد، بر گرایش‌های او تأثیر دارد. لذا نیاز است انگیزه خرده فرهنگ‌های گروهی و موانع جمع‌گرایی بررسی و راهکار مناسب بر اساس هرکدام ارائه گردد. علاوه بر تشویق رفتارهای فردگرایانه در خانواده و مدرسه، عدم امکان دستیابی افراد به وسایل مورد نیاز برای رسیدن به اهداف مطلوب جامعه بر فردگرایی و رفتارهای نوع‌دوستانه تأثیر گذارند.

علاوه بر آموزش رسمی و مباحث شفاهی، توجه به یادگیری پنهان و عملکرد واقعی از اهمیت بالایی برخوردار است. یادگیری تفکر، عمل جمعی و کسب هویت اجتماعی، هرچند تحت تأثیر برنامه‌های آشکار و آموزش‌های مستقیم قرار دارد، اما این نوع و این سطح از دانش و تجربه عموماً به ساختار و جو غیررسمی نظام آموزشی، کنش بین معلم و شاگرد، تعاملات میان دانش‌آموزان با یکدیگر و البته سوابق و زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی همه کنش‌گران درون مدرسه و دانشگاه بر می‌گردد. یادگیری فرآیندی اجتماعی و در عین حال موقعیتی و وابسته به بافت فرهنگی و اجتماعی است. در عین حال، با این دیدگاه محتوای اجتماعی دانش و یادگیری اهمیت می‌یابد، نقش محیط غنی و بارور در فرآیند یادگیری برجسته می‌شود و فرهنگ حمایت از کار گروهی و همکاری‌های علمی از اولویت برخوردار می‌شود. یکی دیگر از ابعاد تغییرات ارزش‌های فرهنگی و رفتارهای نوع‌دوستانه، تأثیر بلندمدت رسانه‌ها در جهان‌بینی افراد است. با توجه به نتایج این پژوهش، میانگین ارزش‌های فرهنگی فردگرایانه و جمع‌گرایانه در شهر و روستا به هم نزدیک شده و تفاوت معنی‌داری ندارند. فضای مجازی از طرق مختلف، ذهن افراد را در معرض فرهنگ‌های متفاوت و شناخت‌های ناهمگون قرار داده، تنوع در رفتارها را افزایش داده و رفتارهای جمع‌گرا و نوع‌دوستانه ارزش‌های فرهنگی سنتی را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد. در همین راستا، هانستد (۱۹۸۰) با توجه به گسترش فناوری ارتباطات و جهانی‌شدن بیان می‌کند نوعی اختلاط ارزشی به وجود آمده و ممکن است فردی جمع‌گرا ولی، فرهنگ فردگرا باشد (محمدی، ۱۳۹۶: ۸۰).

جامعه مانند بدن انسان از اجزا و عناصر مختلفی تشکیل شده که کارکرد نامطلوب هر کدام از عناصر در اثر بی‌توجهی یا کم‌توجهی، کل سیستم را دچار اختلال می‌کند. لذا نیاز است ابعاد و پیامدهای رفتارهای گذشته، حال و آینده بر اساس روش‌های علمی با نگاه جامعه‌شناختی مورد بررسی جامع قرار گرفته و با حل مسائل بصورت عملیاتی، برآیند این رفتارها در کل رسیدن به این نتیجه باشد که همه افراد بتوانند بر

اساس شایستگی و پاداش متناسب با آن در مسیر رشد و شکوفایی خود که به نفع کل جامعه است گام بردارند.

پیشنهادهای

با توجه به رابطه جمع‌گرایی با گرایش به رفتارهای نوع‌دوستانه دانش‌آموزان، جهت افزایش گرایش به رفتارهای نوع‌دوستانه دانش‌آموزان، نیاز به اقدامات خانوادگی، آموزشی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی لازم برای تقویت ارزش‌های جمع‌گرایانه می‌باشد. با توجه به نتایج پژوهش، پیشنهاد، مبانی و چارچوب نظری پیشنهاد می‌شود:

۱. آموزش ارزش‌های فرهنگی جمع‌گرایانه به دانش‌آموزان و تبیین وابستگی انسانها در جامعه بشری.
۲. نشان دادن نتایج مثبت توجه و نتایج منفی عدم توجه به جمع‌گرایی در دانش‌آموزان.
۳. تشویق دانش‌آموزان بعد از کمک به هم‌نوع
۴. بررسی متغیرهای مداخله‌گر موثر بر ارزش‌های فرهنگی.
۵. ارائه پاداش‌های بارز به فعالیت‌های گروهی و دانش‌آموزانی که نفع شخصی را فدای اهداف ارزشمند گروه می‌کنند.
۶. تلاش برای شناخت استعدادها و تفاوت دانش‌آموزان و زمینه‌سازی شکوفایی استعدادها.
۷. کاهش و حذف مکانیزم‌های موثر بر کاهش جمع‌گرایی، ممانعت از تبعیض و انتخاب بر اساس شایستگی.
۸. تقویت مکانیزم‌های موثر بر افزایش جمع‌گرایی، توجه به منافع جمعی و عدالت در توزیع پاداش بر اساس شایستگی.
۹. بررسی جامعه‌شناختی دلایل افزایش فردگرایی و تعارض‌های گروهی و ارائه راهکار مناسب بر اساس نتایج.

ملاحظات اخلاقی

حامی مالی: مقاله حامی مالی ندارد.
مشارکت نویسندگان: تمام نویسندگان در آماده‌سازی مقاله مشارکت داشته‌اند.
تعارض منافع: بنا بر اظهار نویسندگان در این مقاله هیچگونه تعارض منافی وجود ندارد.
تعهد کپی‌رایت: طبق تعهد نویسندگان حق کپی‌رایت رعایت شده است.

References

- Asadi M, Etesam F, Knigh K, Elfenbein M H, Rezaei F. (2006). Relationship of Connected and Separate Knowing to Individualism-Collectivism among Iranian and American Students. *Advances in Cognitive Sciences*, 8 (1) :17-22 (In Persian)
- Balakhani, G; & Maleki, A. (2017). The study of individualism in the realm of family (A case of Tehran citizens). *Journal of Strategic Studies on Women*, 20(77), 7-34. doi: 10.22095/jwss.2017.59703(In Persian)
- Carlo, G; Hausmann, A; Christiansen, S; & Randall, B. A. (2003). Sociocognitive and Behavioral Correlates of a Measure of Prosocial Tendencies for Adolescents Psychology, Department of Faculty Publications, Department of Psychology
- Carlo, G. & Randall, B. A. (2002). The development of a measure of prosocial behaviors for late adolescents. *Journal of youth and adolescence*, 31(1), 31-44.
- Carlo, G; Eisenberg, N; and Knight, G. P. (1992). An objective measure of adolescents' prosocial moral reasoning. *J. Res. Adolesc.* 2: 331 349.
- Carlo, G; Padilla-Walker, L. M; & Nielson, M. G. (2015). Longitudinal bidirectional relations between adolescents' sympathy and prosocial behavior. *Developmental Psychology*, 51, 1771.
- Cukur, C. S; De Guzman, M. R. T; & Carlo, G. (2004). Religiosity, values, and horizontal and vertical individualism—Collectivism: A study of Turkey, the United States, and the Philippines. *The Journal of social psychology*, 144(6), 613-634.
- Chelbi, Masoud (2006). The sociology of order: A theoretical analysis of social order. First edition. Nashr Ney Tehran. (In Persian).
- Dorkeim, Emil (1384). Darbareye Taqsim-e Kar-e Ejtem'i. Tarjome: Bagher Parham. Nashr Markaz. Tehran. (In Persian)
- Durkheim, Emile. [1897]1951. Suicide: A study in sociology. Glencoe, IL: free press
- V.Hofmann, C.M. Müller. (2018). avoiding antisocial behavior among adolescents: The positive influence of classmates' prosocial behavior. *Journal of Adolescence* 68, 136 145.
- Darwish, A; & Huber, L. (2003). Individualism vs collectivism in different cultures: A cross-cultural study. *Intercultural Education*, 14(1), 47-55.
- Farahani, M.N; De Raad, B; Farzad, V; & Fotoohie, M. (2014). Taxonomy and structure of Persian personality-descriptive trait terms. *International Journal of Psychology*.
- Fang, F. C; Yiming, J; & Jeong, M. L. (2012). "I" value competence but "we" value social competence: The moderating role of voters' individualistic and collectivistic orientation in political elections, University of Delaware, Department of Psychology, USA, *Journal of Experimental Social Psychology*, 48.
- Gharibi Kaliber, B. (2019). The relationship between maternal sensitivity, mother-child interaction, and prosocial behavior in preschool children. Master's thesis in clinical psychology, Shahid Beheshti University.
- Golchin, M; Hosseini, M.R; Imamali Zadeh, H; & Morad, A. (2016). Empirical analysis of the relationship between social factors and tendency towards prosocial behaviors (Case study: Citizens of Hamedan). *Urban Sociological Studies*, 6(19), 85-112. (In Persian).

- Hofsted, G. (1980), *Cultures and consequences*, California: Sage.
- Maedfar, S; & Sabouri Khosroshahi, H. (2010). Investigation of children's individualism in the family. *Social Science Research Journal of Garmsar*, 4(4). (In Persian).
- Mohammadi, H; & Sheikh Alislami, H. (2013). The role of cultural values in predicting friendship type through the mediation of responsibility in students of Shiraz University. *Culture in Islamic University*, 9/3. (In Persian).
- Mohammadi, H. (2017). The role of attachment styles and cultural values in cognitive emotion regulation through the mediation of basic psychological needs and identity processing styles. Doctoral dissertation, Shiraz University. (In Persian).
- Nasiri. (2012). Presentation of a causal-experimental model of the relationship between socio-emotional learning and success in education and life in high school students. Doctoral dissertation in educational psychology, Shiraz University. (In Persian).
- Norouzi, F. (2008). Self-centered individualism and influencing factors. *Social Sciences (Azad University of Khalkhal)*, 4(3). (In Persian).
- Norouzi, F. (1995). Investigation of individualism in adolescents studying in Tehran.
- Santos, H. C; Varnum, M. E; & Grossmann, I. (2017). Global increases in individualism. *Psychological science*, 28(9), 1228-1239
- Spencer .Herbert (1908). *Social Statics and the Man versus the State*. New York: Appleton
- Triandis, Harry C. (1998). *Individualism and collectivism (Theoretical and Methodological Approach)*, Sage publication.
- Triandis, H. (1995). *Individualism and Collectivism*. Boulder, CO: Westview
- Zare, F. (2019). *The Family Factors Underlying Individualism-Collectivism*. Thesis, Alzahra University. (In Persian).

COPYRIGHTS

This license allows others to download the works and share them with others as long as they credit them, but they can't change them in any way or use them commercially.

